

Дослідження, розробки, проекти
з публічного управління та адміністрування

УДК 342.951:351

Корчак Наталія Миколаївна

*доктор юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри публічної політики*

*Навчально-науковий інститут публічного управління та державної служби
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,*

заслужений юрист України

ORCID: 0000-0001-7702-2636

Korchak Natalia

Doctor of Law, Associate Professor,

Head of the Department of Public Policy

Educational and Scientific Institute of Public Administration and Civil Service,

Taras Shevchenko National University of Kyiv

Honored Lawyer of Ukraine

ORCID: 0000-0001-7702-2636

НАПРЯМИ ПРОТИДІЇ ТА ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ У

ВИБОРЧИХ ПРОЦЕСАХ В УКРАЇНІ

DIRECTIONS OF COMBATING AND PREVENTING CORRUPTION IN

ELECTION PROCESSES IN UKRAINE

***Анотація.** Розглянуто характерні риси корупції у виборчому процесі. Особлива увага приділяється формуванню переліку суб'єктів, а також корупційних цілей. Наведено основні форми та види корупційних відносин у виборчому процесі. Пропонується авторське визначення корупції у виборчому процесі.*

Обґрунтовується необхідність концептуального поділу та правового регулювання корупційних правовідносин з метою забезпечення реалізації прав громадян у виборчому процесі. У статті також розглянуто проблеми визначення корупції у сфері виборчого процесу. Відображено поняття «політична» та «електоральна» корупція, виявлено основні форми прояву корупції у сфері виборчого процесу. Особливу увагу приділено аналізу поняття «підкуп виборців». порушено питання підкупу спостерігачів іншими суб'єктами виборчого процесу.

Метою статті є аналіз сучасних засобів запобігання та протидії корупції у виборчому процесі, визначення причини, які перешкоджають впровадженню ефективних заходів протидії політичній корупції, виявлення та дослідження можливих дієвих механізмів запобігання проявам електоральних корупційних правопорушень в умовах активного реформування виборчого законодавства.

Автор приходить до висновку, що у якості протидії корупційним проявам, пов'язаним із здійсненням впливу на проведення виборів, необхідно встановити межі обсягу грошових та матеріальних ресурсів, які використовуються представниками різноманітних політичних партій, громадських об'єднань, а також самовисуваних, що може суттєво обмежити масштаби негативного впливу кандидатів, які претендують на посади у виборчих структурах. Крім того, слід законодавчо обмежити присутність осіб у виборчих комісіях різного рівня, які раніше допускали суттєві порушення чинного законодавства та є інформація про те, що вони пов'язані з організаціями, які допускають корупційні форми взаємодії у процесі своєї діяльності.

Ключові слова: *корупція, виборчий процес, вибори, суб'єкти корупції, виборчі технології, виборчі кампанії, політичні маніпуляції, європейські стандарти, європейська інтеграція.*

Summary. *The characteristic features of corruption in the election process are considered. Special attention is paid to the formation of the list of subjects, as well as corruption targets. The main forms and types of corruption relations in the election process are given. The author's definition of corruption in the election process is proposed.*

The need for conceptual division and legal regulation of corruption relations is substantiated in order to ensure the realization of citizens' rights in the election process. The article also discusses the problems of defining corruption in the field of the election process. The concept of "political" and "electoral" corruption is reflected, the main forms of corruption in the field of the election process are revealed. Special attention was paid to the analysis of the concept of "bribery of voters". The issue of bribery of observers by other subjects of the election process was raised.

The purpose of the article is the analysis of modern means of preventing and countering corruption in the electoral process, determining the reasons that prevent the implementation of effective measures to combat political corruption, identifying and researching possible effective mechanisms for preventing manifestations of electoral corruption offenses in the conditions of active reform of electoral legislation.

The author comes to the conclusion that as a countermeasure to the manifestations of corruption associated with influencing the conduct of elections, it is necessary to establish limits on the amount of monetary and material resources used by representatives of various political parties, public associations, as well as self-nominated candidates, which can significantly limit the extent of the negative impact of candidates applying for positions in electoral structures. In addition, it is necessary to legally limit the presence of persons in election commissions of various levels who have previously allowed significant violations of the current legislation and there is information that they are connected to

organizations that allow corrupt forms of interaction in the process of their activities.

Key words: *corruption, election process, elections, subjects of corruption, election technologies, election campaigns, political manipulation, European standards, European integration.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.

Вільний, демократичний процес оновлення влади шляхом виборів і референдумів є невід'ємною частиною сучасної держави. Водночас реалії виборчих процесів у різних країнах показують, що корупція може мати місце і в цій сфері відносин. Підкуп виборців, членів виборчих комісій, представників засобів масової інформації, представників влади, інших суб'єктів виборчого процесу, надання останнім коштів, інших матеріальних і нематеріальних цінностей в обмін на неправомірне використання ними свого статусу, службового становища, є нічим іншим, як корупцією, в особливій сфері – сфері виборчого процесу. Водночас, корупція у виборчому процесі залишається маловивченим явищем, яке не має загальновизнаного нормативно – правового визначення та змістовного наповнення. Наукове співтовариство знаходиться в перманентному пошуку загальних понятійно-категоріальних координат.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. У сучасній правовій та політичній науці проблема корупції у виборчому процесі досліджується постійно, зокрема, Алфьоровим С. М., Бездольним М. Ю., Білоусом В. Т., Мельником М. І., Невмержицьким Є. В., Милосердною та іншими. Проте, незважаючи на підвищену увагу науковців та ступінь розробленості проблеми, не можна вважати її вичерпаною. У зв'язку з цим стратегічний

підхід до вирішення проблеми стає ще більш важливим, оскільки корупція неоднорідна та трансформаційна.

Формулювання цілей статті полягає у здійсненні аналізу сучасних засобів запобігання та протидії корупції у виборчому процесі, визначенні причин, які перешкоджають впровадженню ефективних заходів протидії політичній корупції, виявлення та дослідження можливих дієвих механізмів запобігання проявам електоральних корупційних правопорушень в умовах активного реформування виборчого законодавства.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Розуміння специфіки корупції у виборчій сфері має велике наукове та практичне значення в умовах європейської інтеграції. Визначення правової природи, ознак, об'єктивних та суб'єктивних детермінант явища корупції, суспільної шкідливості її проявів є суттєвим для побудови наукової системи запобігання корупції у виборчому процесі.

Під корупцією у виборчому процесі ми розуміємо негативне соціальне явище, яке спотворює реальну політичну конкуренцію, тобто використання суб'єктами виборчого процесу свого статусу, службового становища в особистих чи групових інтересах з метою протиправного отримання вигоди матеріального або нематеріального характеру під час підготовки та проведення виборів, референдуму, а також у наданні або обіцянці таких вигод.

Як специфічна форма політичної корупції, корупція у виборчому процесі має свої особливості: сферу існування, суб'єкта та об'єкта корупції. Так, сферою існування цього різновиду корупції, з позиції В. Тимошенко є безпосередньо виборчий процес як у вузькому, так і широкому його розумінні. Найбільшу складність спричиняє визначення кола суб'єктів корупції у виборчому процесі. Можна припустити, що суб'єктами корупційних відносин у розглянутій сфері є суб'єкти виборчого процесу.

Водночас ані чинне виборче законодавство, ані наукова література не містять вичерпного переліку суб'єктів виборчого процесу [1, с.36].

Не зупиняючись на розгляді наукових підходів до виділення суб'єктів виборчого процесу, але на їх основі, виділимо та охарактеризуємо основних суб'єктів корупції у виборчому процесі.

Значну групу суб'єктів корупції у виборчому процесі утворюють виборці – громадяни України, які мають активне виборче право. У корупційних відносинах підкупу вони виступають стороною пасивного підкупу, використовуючи свій статус – право обирати для вигоди матеріального чи нематеріального характеру. Однак не можна не відзначити, що віднесення виборців до суб'єктів корупційних відносин деякими дослідниками, для прикладу Транг Т., не підтримується [2].

З огляду на підняту нами проблему, вважаємо за необхідне акцентувати увагу на тому, що виокремлення «активної» та «пасивної» корупції мало місце, зокрема, в Другому протоколі до Конвенції про захист фінансових інтересів Європейських співтовариств, укладений на основі статті К.3 Договору про Європейський Союз (Акт Ради від 19.06.1997 р.), в Конвенції про боротьбу з корупцією, яка торкається посадових осіб європейських співтовариств або посадових осіб країн-членів ЄС від 26.05.1997 р., в Рамковому рішенні Ради Європейського Союзу № 568 від 22.07.2003 р. «Про боротьбу з корупцією в приватному секторі». Ці документи є прикладом реакції міжнародної спільноти на визнанні корупції не тільки як соціально-політичного явища (корупція як своєрідна «спокуса» незалежно від займаної посади та соціального статусу особи), але й як кримінально-караного діяння в частині отримання необґрунтованої вигоди у найбільш короткий термін та спрощений спосіб.

На наш погляд, підкуп виборців є класичним прикладом трансакційної форми корупційних відносин. Стороною пасивного підкупу у цій угоді виступає виборець, а стороною активного підкупу – кандидат, представник

кандидата, інша особа. У формі корупційних зв'язків виборець використовує статус і виборчі права, надані йому Конституцією України [3], в обмін на вигоди (матеріальні чи нематеріальні).

Виходячи з ухвал корупції, виборчого права та процесу надамо визначення корупції у виборчому процесі. Корупція у виборчому процесі – негативне явище, яке полягає у використанні суб'єктами виборчого процесу свого статусу, зловживання службовим становищем або повноваженнями, отримання хабара, підкуп чи інше незаконне використання фізичною особою свого посадового становища всупереч законним інтересам суспільства та держави у особистих, групових інтересах або на користь третіх осіб з метою отримання, надання вигод матеріального та (або) нематеріального характеру або їх обіцянки під час виборчого процесу.

За рівнем виборів науковці виділяють три форми виборчого процесу: загальнонаціональну, регіональну та місцеву [4, с.72].

Виборчий процес всіх форм складається з обов'язкових стадій:

- призначення виборів;
- утворення виборчих округів;
- висунення кандидатів (списків кандидатів), їх реєстрація;
- проведення передвиборчої агітації та інформаційне забезпечення виборів;
- голосування та визначення підсумків голосування, встановлення результатів виборів та їхнє офіційне оприлюднення.

У науковому контексті широко використовується термін «політична корупція». Під політичною корупцією розуміється негативне суспільно-політичне явище, яке включає підкуп політичних суб'єктів фізичними чи юридичними особами (політичними партіями чи соціальними групами) з метою отримання, збереження чи розподілу державної влади, всупереч інтересам суспільства [5].

Однією з основних особливостей політичної корупції є її мета – здобуття, збереження чи розподіл владних повноважень. Як самостійний вид політичної корупції вирізняється електоральна корупція. «Електоральна корупція є особливим різновидом політичної корупції, яка виявляється і виражається як у масовому підкупі виборців, так і підкупі осіб, які обираються на виборні державні або муніципальні посади або інших учасників виборчих процесів під час проведення виборчих кампаній різного рівня» [6, с. 283].

Отже, у виборчому процесі практично на всіх перерахованих вище стадіях і рівнях можливі такі основні форми прояву корупції:

- використання адміністративного ресурсу;
- підкуп суб'єктів виборчого процесу (електоральна корупція);
- незаконне фінансування виборчих кампаній та кампаній референдуму;
- незаконне здійснення інформаційного забезпечення виборчих кампаній та кампаній референдуму з боку засобів масової інформації з матеріальної та (або) нематеріальної зацікавленості.

Найбільш активними суб'єктами корупції у виборчому процесі є кандидати. Саме ці суб'єкти у процесі виборів вступають у численні корупційні відносини як зі сторони активного, так і пасивного підкупу. Нерідко кандидати, які заміщають державні та муніципальні посади, що перебувають на державній або муніципальній службі, використовують переваги свого посадового положення з метою власного обрання або сприяють обранню інших осіб (наприклад, технологія «локомотив», коли посадова особа очолює список кандидатів без мети роботи на виборній посаді та активно використовує під час виборчої кампанії переваги посадового становища з метою залучення електорату).

У виборчої кампанії до суб'єктів реалізації пасивного виборчого права можуть входити особи, які зовсім не мають на меті обрання і служіння

народу. Деякі з таких кандидатів можуть мати на меті підвищення рівня впізнаваності, популярності серед населення. Функціонал іншого виду кандидатів зводиться забезпечення інтересів «основного» кандидата. Таких кандидатів називають «технічними».

Технічні кандидати можуть проводити виборчу кампанію з різними цілями. Наприклад, пропонувати офіційну альтернативу чи публічну критику, викривати головного конкурента, подати заяву про скасування реєстрації головного кандидата конкурента. Часто конкуруючі виборчі штаби докладають чимало зусиль, щоб знайти та зареєструвати дублікатів кандидатів, «коли висувається та реєструється на виборах кандидат, прізвище, ім'я та по батькові, посада та інші характеристики якого насправді збігаються з іншим кандидатом із такими ж характеристиками. На практиці нерідкі випадки, коли по тому самому виборчому округу найбільш популярному кандидату протистоять три-чотири особи з однаковими прізвищами. Така виборча технологія дозволяє заплутати виборців основного конкурента на виборчих дільницях та забрати у основного кандидата голоси виборців.

Суб'єктами корупції, які набирають все більшої політичної сили, сьогодні є виборчі об'єднання. Наразі все більше інформації свідчить про те, що окремі політичні партії «продають» прохідні місця у списках на виборах усіх рівнів. Корупційні виборчі технології вбачаються у проведених виборчими об'єднаннями «праймеріз».

До суб'єктів корупції у даній сфері слід віднести довірених осіб та уповноважених представників кандидатів і виборчих об'єднань, оскільки від імені кандидатів мають право виступати виключно їх уповноважені представники з фінансових питань, довірені особи, а у разі висування кандидата у складі списку кандидатів також уповноважені представники, довірені особи виборчого об'єднання, що висунув цей перелік. Названі суб'єкти також вступають у корупційні відносини як суб'єкти активного чи

пасивного підкупу на користь кандидата, чиєю довіреною особою, уповноваженою представником є, або ж, навпаки, всупереч його інтересам.

Потрібно віднести до суб'єктів корупції спостерігачів. Практиці відомі випадки підкупу спостерігачів з метою запобігання розголошенню ними фактів фальсифікації виборчих документів, підсумків голосування. Крім того, як зазначається в літературі, якщо в процесі виборчої кампанії відбувається підкуп іноземних (міжнародних) спостерігачів, які беруть участь у спостереженні за виборчими процесами на законних підставах, тобто акредитованих ЦВК України, «тобто можна говорити про вияв іншого негативного соціально-політичного та правового феномену – міжнародної чи транснаціональної електоральної корупції» [6, с. 285].

Особливу групу суб'єктів корупції у виборчому процесі утворюють виборчі комісії та їхні члени із правом вирішального голосу. Члени виборчих комісій з правом вирішального голосу приймають рішення, що мають важливе значення для суб'єктів виборчого процесу:

- реєструють кандидатів, списки кандидатів або відмовляють у реєстрації;
- здійснюють контроль за дотриманням виборчих прав;
- організовують на виборчій дільниці голосування у день голосування [7].

Мабуть, одну з найчисленніших груп суб'єктів корупції у виборчому процесі утворюють засоби масової інформації та їхні представники. Саме на них виборчим законодавством покладається обов'язок інформаційного забезпечення виборів відповідно до вимог, що пред'являються до такого забезпечення. Однак на практиці, як зазначає П. Ваврош, виходячи зі змісту лише інформаційних матеріалів, можна безпомилково визначити, кого підтримують ті чи інші засоби масової інформації [8, с. 326].

До суб'єктів корупції у виборчому процесі слід віднести також осіб, які заміщають державні чи місцеві виборні посади, або перебувають на

державній службі чи на службі у місцевому самоврядуванні, або є членами органів управління організацій незалежно від форми власності (в організаціях, вищим органом управління яких є збори – членами органів, здійснюють керівництво діяльністю цих організацій), або службовців таких організацій.

До найменш досліджених суб'єктів корупції у виборчому процесі слід віднести виборчі штаби кандидатів (виборчих об'єднань). Виборчий штаб кандидата може виступати також суб'єктом пасивного підкупу, наприклад, у разі, коли кандидату-конкуренту вдається підкупити керівника виборчого штабу з метою саботування роботи штабу кандидата-опонента. Таким чином, виборчий штаб кандидата у корупційних відносинах у виборчому процесі може виступати як організатор корупційного ставлення як сторони і активного, так і пасивного підкупу.

Зазначене дозволяє зробити висновок, що виборчий штаб є одним із ключових суб'єктів корупції виборчого процесу, який надає організаційне, правове, іміджеве, матеріально-технічне та інше сприяння кандидату у період передвиборчої кампанії. Можна без перебільшення сказати, що основна корупційна складова у виборчій кампанії кандидата є результатом діяльності виборчого штабу кандидата. Однак у правовому полі такого суб'єкта як «виборчий штаб кандидата» відсутній. У законодавстві України не визначено ні правові підстави існування, ні допустимі форми діяльності, ні порядок фінансування, ні заходи відповідальності ні колективного освіти – виборчого штабу кандидата, ні його представників.

Корупція у виборчому процесі та корупція в цілому спрямована на отримання матеріальної та нематеріальної вигоди. Причому для різних суб'єктів корупції у виборчому процесі характерне прагнення отримати вигоди і переваги різного роду. Так, кандидат має на меті перемогу на виборах (хоча сьогодні використовується практика реєстрації кандидатів,

які не мають на меті обрання, а покликані компрометувати основного конкурента «свого» кандидата) [9, с. 27].

Аналіз масиву корупційних відносин, що виникають у виборчому процесі в цілому та в рамках конкретних виборчих кампаній, зокрема, дозволяє виділити низку основних форм корупції у виборчому процесі:

- незаконне надання та отримання матеріально-фінансової підтримки на виборах, референдумі;
- підкуп осіб, покликаних представляти інтереси кандидатів, виборчих об'єднань (довірені особи, уповноважені представники з фінансових питань, члени виборчих комісій із правом дорадчого голосу);
- підкуп кандидатів, не пов'язаний із незаконним фінансуванням виборчої кампанії;
- підкуп виборців;
- протиправне використання адміністративного ресурсу;
- протиправне використання членами виборчих комісій з правом вирішального голосу своїх повноважень з корисливої чи іншої особистої зацікавленості;
- протиправне здійснення інформаційного забезпечення виборів, референдуму організаціями, які здійснюють випуск засобів масової інформації, та їх представниками з корисливої чи іншої зацікавленості.

В основі переважної частини названих форм корупції у виборчому процесі лежить підкуп, продажність суб'єктів виборчого процесу. Деякі з цих форм пов'язані з використанням свого статусу, службового становища з корисливої чи іншої особистої зацікавленості [10, с. 32]. При цьому важливо відзначити, що форми корупції у виборчому процесі не є взаємовиключними, а в умовах реального виборчого процесу має місце їх поєднання.

Як і корупція у будь-якій сфері, чи то державне управління, охорона здоров'я чи освіта, корупція у виборчому процесі має низку специфічних

негативних наслідків. Високий ступінь суспільної небезпеки корупції у виборчому процесі проявляється у спотворенні реальної політичної конкуренції, зниженні рівня довіри населення до процесу формування влади за допомогою виборів, корумпованості майбутніх представників органів законодавчої та виконавчої влади, проникненні у владу кримінальних елементів. Корупція у виборчому процесі дозволяє зацікавленим суб'єктам, які мають достатні фінансові та владні ресурси, суттєво спотворювати реальну політичну конкуренцію. Вибори сьогодні – це боротьба за владу між кількома групами, які включають, як правило, представників влади, політичних партій, інших громадських об'єднань, фінансово-промислових груп, іноді й представників організованої злочинності. Консолідовані спільністю інтересів, вони активно сприяють обранню «свого» кандидата чи списку кандидатів законними та незаконними способами та засобами, оскільки перемога на виборах може принести найвищі політичні та фінансові дивіденди, забезпечити гарантії безпеки їхньої діяльності.

Існує багато методів і способів забезпечити перемогу «свого» кандидата. Наприклад, шляхом використання адміністративного ресурсу, підкупу членів виборчих комісій, підкупу уповноважених представників правоохоронних органів та інших корупційних зв'язків, групи інтересів можуть перешкодити кандидатам-конкурентам балотуватися на виборах навіть на етапі реєстрації [11, с. 102].

Викривлення реальної політичної конкуренції також може відбуватися шляхом введення в кампанію «технічних» кандидатів з метою дискредитації та відволікання влади та ресурсів основних кандидатів-претендентів у кампанії. Як зазначив С. Бінг, зниження суспільної довіри до процесу формування влади шляхом виборів є одним із найнебезпечніших наслідків корупції у виборчому процесі [12, с. 127].

У деяких виборчих кампаніях відсутня реальна політична конкуренція, а скандали на кшталт широкого використання адмінресурсу,

підкупу виборців та фальсифікації виборів продовжують формувати байдуже чи навіть негативне ставлення громадян до виборів. Яскравим підтвердженням цього є поступове зниження інтересу виборців до виборів [14, с. 215].

Особливістю корупції у виборчому процесі є також те, що під час підготовки до виборів, часто задовго до оголошення офіційної дати виборів, потенційні кандидати шукають підтримки чинної влади та бізнесу. Вибори сьогодні – це високотехнологічний і дороговартісний процес, який вимагає участі виборців усіма способами. Вибори потребують значних фінансових ресурсів для утримання виборчого штабу та проведення самої кампанії. Крім того, необхідні адміністративні гарантії, такі як лояльність виборчої комісії, відсутність заперечень з боку місцевої влади тощо. Незалежні кандидати в окремих випадках мають достатні мережеві ресурси. У більшості випадків кандидатів змушують приєднатися до партії або вести переговори з тими, хто має владу, гроші та зобов'язання, ще до початку кампанії.

До негативних наслідків корупції у виборчому процесі можна віднести приведення до влади людей із кримінальним минулим. Найбільший ризик полягає в тому, що злочинність наблизилася до державної влади, а то й проникла в неї через висування представників органів законодавчої та виконавчої влади, судових та правоохоронних органів.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Отже, відзначаючи значний вплив суспільно активних формувань на створення вищого законодавчого органу влади в Україні, можна припустити, що лобістська діяльність у процесах політичного характеру є невід'ємним атрибутом подальшої демократизації суспільного життя та потребує більш конкретного формулювання в нормативно-правових актах, що регулюють виборчу діяльність.

Це об'єктивна умова, що дозволяє правовими засобами впливати на досягнення прийнятних політичних результатів у ході масових виборчих кампаній. У той же час, правове регулювання процесів лобювання виступає як істотно значущий елемент, що сприяє протидії прояву корупційного впливу на результати виборчих процедур. Як видається, у законодавчих актах, які забезпечують справді правовий характер відносин, що складаються під час виборів з масовою участю різних верств населення та соціальних груп, необхідно сформулювати чіткі вимоги, що відмежовують правомірну лобістську діяльність від різноманітних корупційних форм впливу на результати волевиявлення населення.

Тобто, щоб позитивно вплинути на склад представницьких органів, який найбільше відповідає настроям виборців, необхідно визначити в законодавчих актах на загальнодержавному та регіональному рівнях критерії правового характеру, які матимуть постійний об'єктивний характер, що забезпечить політичні прояви корупції у сферах життя, відокремлені від лобістських явищ, створять можливості та унеможливлять проникнення до законодавчих органів представників, що відображають інтереси корумпованих структур, у тому числі кримінальних. Повинні бути законодавчі вимоги, що визначають деякі правові механізми, які можуть бути використані для просування групових інтересів у проведенні виборчого процесу, при цьому формалізується заборона певних форм і методів впливу на волевиявлення електорату, які досі були обмежено під час проведення виборчих кампаній на всіх рівнях.

Припускаємо, що як протидія корупційним проявам, пов'язаним із здійсненням впливу на проведення виборів, необхідно встановити межі обсягу грошових та матеріальних ресурсів, які використовуються представниками різноманітних політичних партій, громадських об'єднань, а також самовисуванців, що може суттєво обмежити масштаби негативного впливу кандидатів, які претендують на посади у виборчих структурах. Крім

того, слід законодавчо обмежити присутність осіб у виборчих комісіях різного рівня, які раніше допускали суттєві порушення чинного законодавства та щодо яких є інформація про те, що вони пов'язані з організаціями, які допускають корупційні форми взаємодії у процесі своєї діяльності.

Література

1. Tymoshenko V., Bondar S., Ivanchuk N. Corruption as a threat to human rights and freedoms. *Scientific Journal of the National Academy of Internal Affairs*. 2022. 27(4). P. 31-39. doi: <https://doi.org/10.56215/0122274.31>.
2. Dung Q.B., Sy T.B., Nga K.T.L., Lan M.N., Tung T.D., Trung T. Two decades of corruption research in ASEAN: A bibliometrics analysis in Scopus database (2000-2020). *Cogent Social Sciences*. 2021. 7. Article number 2006520. doi: <https://doi.org/10.1080/23311886.2021.2006520>.
3. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 29.06.2023)
4. Shevchuk O. The concept of administrative and legal support of the state information security of Ukraine in the field of prevention of corruption *Visegrad Journal on Human Rights*. 2021. № 3. P. 70-75.
5. Hassan A. M. The impact of corruption on the human security of societies in transition (Iraq case study since 2003). *Review of Economics and Political Science*. 2020. doi: <https://doi.org/10.1108/REPS-06-2019-0092>; URL: <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/REPS-06-2019-0092/full/html> (дата звернення: 29.06.2023)
6. Шевчук О., Ментух Н. Реалізація політики державної інформаційної безпеки України в контексті запобігання корупції: адміністративно-правовий аспект // *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Право. 2021. Вип. 64. С. 282-287. URL:

- http://visnyk-juris-uzhnu-uz.com/wp-content/uploads/2021/06/NVUzhNU_64.pdf (дата звернення: 05.07.2023)
7. Виборчий кодекс України від 19 грудня 2019 року № 396-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#Text> (дата звернення: 05.07.2023)
  8. Wawrosz P. How Corruption Is and Should Be Investigated by Economic Theory. *Economies*. 2022. 10. 326 p. doi: <https://doi.org/10.3390/economies10120326>.
  9. Лісничук О. Інституційні зміни політичної системи сучасної України: оцінка стану та напрями оптимізації: аналітична доповідь // Український парламентаризм: неформальний вимір формальних функцій / за ред Г. Зеленько. К. : Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса, 2014. С. 25–57.
  10. Милосердна І. М. Антикорупційна політика: міжнародні стандарти та досвід країн Східної Європи. *Політичне життя*. 2020. № 4. С. 30–38.
  11. Томахів В. Я., Качуровський О. П. Вплив корупції на політичну систему сучасної України. *Гілея*. 2021. № 160. С. 100–103.
  12. Saranjam B., Yenigun C., Alam K. M. Political Capacity and Corruption Nexus: Re-Examining Evidence for Developing Countries. *Economies*. 2022. 10. 127 p.
  13. Bowra A., Saeed G., Gorodensky A., Kohler J. C. An exploration of anti-corruption and health in international organizations. *PLoS ONE*. 2022. 17. e0269203.
  14. Huang Q., Tao Y. Does Political Corruption Impede Firm Innovation? Evidence from the United States. *Journal of Financial and Quantitative Analysis*. 2021. 56. P. 213–48.
  15. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2014. № 49. Ст. 2056. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18> (дата звернення: 29.06.2023)

References

1. Tymoshenko, V., Bondar, S., & Ivanchuk, N. (2022). Corruption as a threat to human rights and freedoms. *Scientific Journal of the National Academy of Internal Affairs*, 27(4), 31-39. doi: <https://doi.org/10.56215/0122274.31> [in Ukrainian]
2. Dung, Q.B., Sy, T.B., Nga, K.T.L., Lan, M.N., Tung, T.D., & Trung, T. (2021). Two decades of corruption research in ASEAN: A bibliometric analysis in Scopus database (2000-2020). *Cogent Social Sciences*, 7, article number 2006520. doi: <https://doi.org/10.1080/23311886.2021.2006520>. [in English]
3. Constitution of Ukraine (1996). [Konstytutsiia Ukrainy] No. 254k/96-VR. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (date of application: 06/29/2023) [in Ukrainian]
4. Shevchuk, O. (2021). The concept of administrative and legal support of the state information security of Ukraine in the field of prevention of corruption *Visegrad Journal on Human Rights*, 3, 70-75 [in English]
5. Hassan, A. M. (2020). The impact of corruption on the human security of societies in transition (Iraq case study since 2003). *Review of Economics and Political Science*. doi: <https://doi.org/10.1108/REPS-06-2019-0092>; URL: <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/REPS-06-2019-0092/full/html> (date of application: 06/29/2023) [in English]
6. Shevchuk, O., Mentukh, N. (2021). Implementation of the state information security policy of Ukraine in the context of corruption prevention: administrative and legal aspect. [Realizatsiia polityky derzhavnoi informatsiinoi bezpeky Ukrainy v konteksti zapobihannia koruptsii: administratyvno-pravovyi aspekt]. *Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University. Series: Law*, 64, 282-287. URL: http://visnyk-juris-uzhnu-uz.com/wp-content/uploads/2021/06/NVUzhNU_64.pdf (date of application: 07/05/2023) [in Ukrainian]

7. Election Code of Ukraine. [Vyborchyi kodeks Ukrainy] (2019). No. 396-IX
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#Text> (date of application: 07/05/2023) [in Ukrainian]
8. Wawrosz, P. (2022). How Corruption Is and Should Be Investigated by Economic Theory. *Economies*, 10, 326. doi: <https://doi.org/10.3390/economies10120326>. [in English]
9. Lisnychuk, O. (2014). Institutional changes in the political system of modern Ukraine: assessment of the state and directions of optimization: analytical report [Instytutsiini zminy politychnoi systemy suchasnoi Ukrainy: otsinka stanu ta napriamy optymizatsii: analitychna dopovid]. *Ukrainian parliamentarianism: informal dimension of formal functions / edited by H. Zelenko. K. : Institute of Political and Ethnonational Studies named after I. F. Kurasa*, 25–57. [in Ukrainian]
10. Miloserdna, I. M. (2020). Anti-corruption policy: international standards and experience of Eastern European countries. [Antykoruptsiina polityka: mizhnarodni standarty ta dosvid krain Skhidnoi Yevropy]. *Political life*, 4, 30–38. [in Ukrainian]
11. Tomakhiv, V. Ya., Kachurovskyi, O. P. (2021). The influence of corruption on the political system of modern Ukraine. [Vplyv koruptsii na politychnu systemu suchasnoi Ukrainy]. *Gilead*, 160, 100–103. [in Ukrainian]
12. Baig, Saranjam, Cuneyt Yenigun, and Khalid Mehmood Alam. (2022). Political Capacity and Corruption Nexus: Re-Examining Evidence for Developing Countries. *Economies*, 10, 127. [in English]
13. Bowra, Andrea, Gul Saeed, Ariel Gorodensky, and Jillian Clare Kohler. (2022). An exploration of anti-corruption and health in international organizations. *PLoS ONE*, 17, e0269203. [in English]
14. Huang, Qianqian, and Tao Yuan. (2021) Does Political Corruption Impede Firm Innovation? Evidence from the United States. *Journal of Financial and Quantitative Analysis*, 56, 213–48. [in English]

15. On prevention of corruption (2014). [Pro zapobihannia koruptsii] No. 1700-VII. Verkhovna Rada of Ukraine. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18> (date of application: 29.06.2023) [in Ukrainian]